

TRANSMITEREA VALORILOR CONSTITUȚI- ONALE PRIN LIMBAJUL JURIDIC SPECIFIC UNEI EPOCI. COMUNICARE LEGISLATIVĂ – STUDIU DE CAZ: PROCLAMAȚIA DE LA IZLAZ ȘI CONSTITUȚIA DIN 1948

Lect. univ. dr. Ana-Daniela FARCAȘ

*Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca,
Centrul Universitar Nord din Baia Mare, România
farcasd@ssuta.utcluj.ro ; anadanielafarcas@gmail.com*

ABSTRACT: Transmitting constitutional values through the legal language specific to an era. Legislative communication - case study: The Izlaz Proclamation and the 1948 Constitution.

The language of a country is constantly evolving, even when it comes to legal language, considered by many to be a wooden language, highly specialized, with characteristic expressions, closed. However, legal language maintains links with the common language, spoken by all citizens, and when legislation changes, legal vocabulary can undergo changes due to various factors, such as a change in ideology in the era, influences coming from outside along with the change in values in society, in which case the collective mentality and expression play a role in expressing paradigm shifts, which can be reflected in constitutional language. This paper will consist of a comparative study that aims to show two turning points in the terminology used in legal law issues: the first part considers the period when legal language was born in Romania and the second part highlights the way in which the ideology of an era can influence the communication of specific values by introducing terms with a high ideological load in legislation.

Keywords: *liberty, constitution, language, legislation, values, vocabulary, ideology.*

1. Pași spre constituirea unui limbaj juridic

Analiza comunicării ce are loc în procesul de transmitere mesajelor textelor de lege către cetățeni sau către cei cărora acestea le sunt destinate s-a făcut

până în prezent din perspectiva disciplinelor înrudite cu domeniul legislativ, juridic sau al domeniului lingvistic, fiind o preocupare relativ recentă în cercetare, mai cu seamă în domeniul semioticii. Încă din perioada modernă, când în România se puneau bazele unui limbaj juridic, căutându-se termenii potriviți pentru o elaborare a textelor legislative cât mai clară și ușor de înțeles, au existat preocupări cu privire la înțelesul sau sensul cuvintelor ce ar putea fi împrumutate din alte limbi străine și adoptate în limba română. După cum subliniază și Ioan Statomir, evoluția și cristalizarea vocabularului constituțional a fost un proces interdisciplinar dificil, de reînnoire a limbajului juridic, în care istoria dreptului, filosofia și istoria intelectuală converg¹. Acesta identifică perioada de origine a lexicului constituțional românesc ca aparținând sfârșitului secolului al XVIII-lea. Transformarea limbii a avut loc și prin termenii împrumutați, care au fost aleși pentru a reflecta valorile din acel timp, în concordanță cu nivelul de dezvoltare al societății românești și cu interesele politice existente în epocă. Pe măsură ce guvernările s-au schimbat și motivațiile sau orientările politicianilor și ale actorilor implicați în elaborarea constituției au urmărit să reflecte alte ideologii, vocabularul juridic a fost dezvoltat în funcție de direcțiile urmărite de aceștia. Odată cu conturarea statului a apărut și necesitatea elaborării unei constituții scrise, care să legitimeze modul de organizare al acestuia. Această constituție va suferi modificări pe parcursul istoriei, cuprinzând principiile ideologice fundamentale ce au caracterizat, pe rând, diferitele epoci. Dacă în anii 1700 documentele istorice arată o preocupare preponderentă spre practica guvernării sau ordonarea unui domeniu, fiind lipsite de o terminologie juridică bogată², și având o clară influență slavă și bizantină, până la sfârșitul secolului al XVIII-lea chestiunile judecătorești depinzând de deciziile voievodului, neexistând principii imparțiale și impersonalizate (principele sau voievodul având puterea legislativă și judecătorească deplină), începând cu secolul al XIX-lea societatea românească a început să fie influențată de mișcarea iluministă din Occident. Treptat se pun bazele dreptului, se delimitează atribuțiile domnitorului și ale sfatului de obște, se elaborează legile, iar domnitorii fanarioți își lasă amprenta în evoluția terminologiei constituționale prin preocuparea lor către modernizare. Din legislația vremii se observă o aliniere a dreptului cu existența unei strategii de

1 Statomir, Ioan, *Nașterea Constituției: limbaj și drept în Principate, până la 1866*, Ed. Nemira, București, 2004, p.15.

2 *Ibidem*, pp. 16-17.

direcționare a procesului de guvernare spre binele comun și spre un „folos de obște”, având ca scop educarea societății și „disciplinarea moravurilor”³. Pildele religioase au fost înlocuite de cele din literatura clasică greacă în procesul de legitimare al puterii politice, epoca rațiunii înlocuind-o treptat pe cea dominată de pietate, iar învățătura și dreptul au ajuns să fie considerate primordiale. Au fost întemeiate așezăminte religioase educaționale, a căror acte de întemeiere aveau un vocabular comparabil cu cel al textelor aristotelice. Primele influențe iluministe se observă mai clar la domnitorul Ion Caragea, la începutul secolului al XIX-lea, hrisovul privind reorganizarea Academiei Domnești din București făcând trimitere la organizarea societății în trecut și importanța educației pentru îndreptarea și înălțarea spiritului omenesc, care a făcut posibilă elaborarea și conservarea legilor („a instrucțiunii”)⁴. Statomir observă influența vocabularului Codului Civil francez și a scrierilor anticilor greci care fac elogiul educației și legilor în textul lui Caragea. Odată cu laicizarea domeniului juridic se observă în paralel o laicizare a textelor juridice, domnitorul fanariot proiectându-se ca protector al supușilor și al înțelepciunii, similar rolului regilor-înțelepți în lucrarea *Republica* a lui Platon. Pe lângă rolul civilizator al legilor și învățăturii, principelui îi revine o altă responsabilitate importantă: separarea legilor bune de cele rele. Pe lângă influențele franceze și grecești, autorul remarcă efectul pe care l-au avut codurile de legi austriece asupra hrisoavelor din Țările Române.

Ideologia iluministă a cuprins Principatele Române, însă în dezvoltarea acestora au fost observate o serie de caracteristici proprii lor: influențele franceze sau cele liberale englezești au ajuns aici, producând efecte, cum ar fi orientarea domnilor spre un proces de modernizare în acord cu idealurile vremii, dar aceștia și-au îndreptat atenția spre diferențele dintre Occident și propriile teritorii, spre reforme interne, acordând o atenție mai mică celorlalte națiuni; trecerea spre laicizare nu a fost atât de radicală ca în alte state, aceasta s-a făcut treptat, rolul bisericii în societate fiind recunoscut, aceasta nefiind percepută ca un obstacol în procesul de modernizare.⁵ Adoptarea rațiunii ca instrument de transformare a societății a avut ca efect apariția atitudinii critice a intelectualilor ce au început să evalueze

3 *Ibidem*, p. 22.

4 *Ibidem*, p. 24.

5 Hitchens, Keith, *Români, 1774-1866*, Ed. Humanitas, București, 2023, pp. 163-166.

critic situația de acasă, atacând toți reprezentanții pe care i-au considerat responsabili de problemele existente: de la marii boieri, acuzați de lipsă de inițiativă și de faptul că nu erau dispuși să împartă responsabilitățile și puterea, până la clericii care-i susțineau pe boieri și aveau pretenții fiscale.⁶ Familiarizați cu teoria contractului social, intelectualii principatelor considerau natura și instituțiile sociale și politice ca fiind schimbătoare, dar nu au căutat să cerceteze cauzele schimbării și nu considerau că toți membrii societății civile ar trebui să fie egali, fiind adepții organizării stratificate a societății, împărțită în cei privilegiați (clericii și boierii), dintre care boierii se considerau „forța politică conducătoare”⁷ și în „popor” (sau „norod” – restul populației). Termenii folosiți pentru a se referi la boieri era „stare” sau „ordine”.⁸

Cu toate că boierii s-au remarcat prin gândirea politică reflectată în scrierile lor, elaborând proiecte constituționale și administrative, ei au păstrat prejudeciile de clasă și au ajuns să identifice propriile interese cu cele ale țării.⁹

Revoluția franceză a inspirat nu numai schimbări de ideologie în domeniul politic, ci și de vocabular, începând cu ceea ce se înțelege prin termenul „revoluție” (sensul cuvântului capătă conotații diferite, în funcție de vreme și de context: de la acela de schimbare posibilă, ieșire din ciclicitate, până la cea de cataclism¹⁰, desprindere din trendul comun sau, în cele din urmă, la ideea unui eveniment ce are ca urmare reclădirea societății din temelie pe principii opuse status quo-ului existent- vezi modelul marxist) și continuând cu fabricarea unui nou vocabular, care, la noi, se va traduce prin prezența neologismelor provenite din împrumuturi ale unor termeni din limba franceză, cum ar fi: ansamblu național, convenție, iacobini, cetățean, clasă socială, democrat, națiune, patrie/patriot, republică, revoluție, lege, culpabilitate, verdict, juriu, judecător etc. *Declarația drepturilor omului și cetățeanului/Constituția franceză din 1791* vor aduce în spațiu geografic românesc un număr mare de expresii și cuvinte ce vor fi preluate și modificate pentru a se potrivi limbii române, împreună cu concepte noi sau cu ideile unor instituții, pedepse, proceduri implementabile aici¹¹. Așadar

6 *Ibidem*, p. 166.

7 *Ibidem*, p. 170.

8 *Ibidem*, p. 169.

9 *Ibidem*, pp. 170-171.

10 Statomir, Ioan, *op. cit.*, p. 44.

11 *Ibidem*, pp. 47-48.

îmbogățirea vocabularului folosit pentru legi va face uz, în mare măsură, de calchiere.

Anul 1948 marchează revoluția din Țările Române, dar și apariția unei elite pașoptiste educată în străinătate ce a venit cu o concepție inovatoare despre națiune și despre reformele pe care dorea să le implementeze, toate acestea având ca rezultat elaborarea primului model de constituție semnat în 11 iunie a aceluiași an în Țara Românească, sub numele *Proclamația de la Izlaz*. Prin aceasta se urmărea protejarea cetățeanului (trecerea de la statutul de „norod”, la cel de „cetățean”), acordarea acelorași datorii și drepturi politice și civile tuturor românilor, tipar liber, adunări libere, scriere și cuvântare liberă, abolirea cenzurii, înființarea juriului, separarea puterilor în stat, dreptul tuturor cetățenilor de a fi aleși în funcții politice (reprezentanți în Adunarea Generală), înființarea unei bănci naționale cu fonduri naționale, trecerea guvernământului din mâinile domnitorului (înlăturat din justiție) în cele ale poporului (la conducere s-ar fi aflat un domn pe perioadă limitată, de 5 ani, ce putea să provină din toate „stările societății”), eliberarea robilor țigani, respectarea proprietății particulare, desființarea pedepselor cu moartea și cu bătaia, dreptul tuturor românilor la educație gratuită, responsabilizarea miniștrilor, împrumutarea clăcășilor¹². Limbajul utilizat în *Proclamație* face uz de neologisme, dar, analiza textului demonstrează o adaptare a stilului textual unui public ce nu era familiarizat cu textele legislative și noii termeni, după modelul predicilor bisericesti, a retoricii liturgice, accesibilă tuturor. O altă particularitate o constituie utilizarea în document a doi termeni sinonimi: „libertate” (cuvânt nou în epocă) și „slobozenie” (formă arhaică), pentru o înțelegere mai ușoară a mesajului. Statomir constată o maturare a limbajului politico-juridic în document, care nu mai lasă loc ambiguităților, prin folosirea împrumuturilor lingvistice ce urmează să circule în limbă: înlocuirea cuvântului „pravilă” cu „lege” sau a termenului „obrazelor” cu „persoane”, și prin apariția unor noi sintagme (de ex. „drepturile sale legislative”, „respect către proprietate, respect către persoane”), ce urmăresc detașarea de un vocabular deja arhaizat și aducerea la zi a limbii legilor¹³.

La nivel de valori transmise, acestea se regăsesc în mare parte în *Declarația drepturilor omului și cetățeanului din 1791*. Declarația franceză

12 Berindei, Dan, *Revoluția română de la 1848-1849*, Ed. Enciclopedică, București, 1998, pp. 28, 81-93.

13 Statomir, Ioan, *op. cit.*, pp. 196-199.

începe prin a motiva necesitatea unui astfel de demers, amintind corupția guvernelor și nedreptățile prin care au trecut francezii din cauza lor, dorindu-se prezentarea sub această formă a „drepturile naturale, inalienabile & sacre ale Omului”¹⁴. *Proclamația de la Izlaz* își păstrează caracterul național prin apelul la credință, inserând expresii caracteristice credințioșilor, cu expresii ce au specificul exprimării legislative:

„Dumnezeu e Domnul și s-a arătat nouă;
Bine este cuvântat cel ce vine întru numele Domnului!”

Respect către proprietate. Respect către persoane.

Fraților români,

Timpul mântuirii noastre a venit; poporul român se deșteaptă la glasul trâmbiței îngerului mântuirii și își cunoaște dreptul său de suveran. Pace vouă, pentru că vi se vestește libertate vouă!”

Acest tip de exprimare dă iluzia cititorului sau publicului că ceea ce este cuprins în proclamație s-a făcut cu binecuvântarea Domnului. Se poate considera că este vorba despre o metodă de persuadare a publicului, bazată pe elemente ce țin de identitatea națională, căci proclamația trebuia să sune plauzibilă în urechile celor mulți, să-i convingă de necesitatea dezideratelor exprimate și de corectitudinea lor. Pe lângă aceasta s-a făcut apel și la expresii sau zicale populare, ca în partea în care se vorbește despre faptul că oricine poate fi ales în Generala Adunare:

„Aceasta pe cei buni, pe cei dreپți nu-i păgubește, întru nimic și românii au fost totdeauna buni. O știi străinii și o știe proverbul cel vechiu: «Bună țeară, rea tocmeală»”¹⁵.

Arhaismele și expresiile/zicalele populare apropiate mai mult publicului, care era format în mare parte de cetățeni care nu erau educați, precum elitele, mulți dintre aceștia neștiind să citească. În aceste circumstanțe textul trebuia adaptat pentru a putea fi înțeles de către oricine.

Prin comparație, constituția franceză e mult mai clară, golită de elemente religioase, folosind termeni pe care îi regăsim și astăzi în limbajul

14 în original „les droits naturels, inaliénables & sacrés de l'Homme”
Comités de Constitution & de Révision, *PROJET DE CONSTITUTION FRANÇAISE présenté à l'Assemblée Nationale par les Comités de Constitution & de Révision. Déclaration des droits de l'homme et du citoyen*, L'Imprimerie Nationale, Paris, 1791, online: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b55007144x/f7.item>, accesată în 17 august 2025, 16:47.

15 Berindei, Dan, *op. cit.*, p. 83.

utilizat în domeniul legislativ. Punctele cheie ale *Proclamației* se regăsesc și în *Constituția franceză*: separarea puterilor în stat și elemente ce țin de organizarea guvernului; egalitatea tuturor cetățenilor (cu mențiunea că distincțiile sociale se pot baza doar pe utilitate comună); dreptul tuturor oamenilor la libertate, proprietate, siguranță și rezistență la opresiune; suveranitatea națiunii; egalitatea tuturor în fața legii, consemnându-se că nici un om nu poate fi acuzat, arestat sau deținut decât dacă legea a determinat acest lucru, dar cu toții fiind obligați să o respecte; nici un om nu e considerat vinovat decât dacă a fost judecat și s-a stabilit vinovăția lui; tipar liber, exprimare/comunicare liberă a gândirii și opiniilor, scrierea liberă – drepturi ce nu pot fi abuzate, dreptul societății de a cere socoteală reprezentanților aleși (metodă de responsabilizare a celor aflați în funcții politice). Pentru aceia familiarizați cu ideile regăsite în lucrările filosofice contractualiste e clară imixiunea anumitor idei din acestea în cele două modele de constituții: aici intră egalitatea tuturor oamenilor, dreptul la reprezentare politică, la proprietate, modul în care este definită libertatea: „libertatea constă în a putea face orice fără a dăuna altora”¹⁶

În ambele proiecte legislative sunt desființate titlurile nobiliare, abolite drepturile ereditare specifice claselor nobiliare. De asemenea, ambele respectă același șablon, după enumerarea principalelor drepturi pe larg, urmând un rezumat, o formă abreviată a actelor celor două proiecte constituționale. Se observă, așadar, că o mare parte din *Proclamație* repetă aceleași valori pe care le regăsim în *Constituția franceză din 1791*, cu adăugarea unor părți mulate pe starea de fapt și pe istoria Principatelor.

2. Limbajul juridic sub influența ideologiei marxiste

Dacă la început, în procesul de formare a limbajului juridic în România s-a observat introducerea unor elemente provenind din cultura slavă, greacă, austriacă sau din cea franceză, în cazul Constituției din 1948, la o sută de ani de *Proclamația de la Izlaz*, influențele asupra limbajului constituțional vor veni puternic din direcția doctrinei marxiste și a modelului sovietic

16 Comités de Constitution & de Révision, *PROJET DE CONSTITUTION FRANÇAISE présenté à l'Assemblée Nationale par les Comités de Constitution & de Révision. Déclaration des droits de l'homme et du citoyen*, L'Imprimerie Nationale, Paris, 1791, online: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b55007144x/f7.item>, accesată în 17 august 2025, 18:04.

implementat de către Lenin și Stalin. Trecerea de la monarhie la republică s-a făcut în România odată cu accesarea la putere a Partidului Comunist. Schimbarea a condus la elaborarea unei noi constituții în 1944, dar cea mai influentă constituție din perioada comunistă e considerată a fi cea din 1948, fapt pentru care aceasta a fost aleasă pentru analiză. Spre deosebire de perioada de după 1989, caracterizată de căderea Cortinei de Fier în Europa, când legislația a început să reflecte din nou valorile liberale, perioada comunistă în România este caracterizată de o dualitate, atât la nivel legislativ, cât și la nivel administrativ sau mental. Partidul Comunist a fost perceput ca un inamic al poporului, în ciuda declarațiilor ideologice prin care acesta încerca să-și legitimeze activitatea, care aveau la bază formarea unei societăți lipsită de clase sociale, în care muncitorul proletar să o ducă bine. Ideologic scopul declarat era bunăstarea majorității, însă implementarea ideologiei în practică a dus la abuzuri grave ale Partidului și instituțiilor asociate lui asupra poporului român. „Din punct de vedere politic, o caracteristică a ideologiei este faptul că aceasta ia ideile și valorile din doctrinele politice și, mai târziu, le va face cunoscute sau le va implementa în societate pentru binele comun”¹⁷. Prin ideologia marxistă s-a dorit implementarea în societatea românească a unui nou set de valori care să schimbe fundamental organizarea social-politică a timpului. Scrierile sovietice au devenit prevalente, terminologia doctrinară înlocuind o serie de cuvinte sau expresii utilizate în limbajul cotidian (de exemplu, cuvântul „domn” a fost înlocuit cu „tovarăș”, termen folosit pentru adresare între comuniști, care sugera o apropiere datorată unei cauze comune/ a unei lupte pentru același țel; cuvântul „domn” a primit conotație negativă, fiind asociat cu clasa burgheză, considerată inamica proletariatului). După același model, și limbajul legislativ a fost îmbogățit cu neologisme de factură sovietică și ideologică. Deoarece societatea trebuia schimbată din temelii, vechea ordine social-politică împreună cu valorile vehiculate de aceasta, au devenit inamicile comunismului. Proprietatea privată, capitalismul, existența claselor sociale, religia au fost trecute de partea adversă, dorindu-se abolirea acestora și implementarea unei societăți fără clase sociale, conduse de stat pe baze științifice, care

17 Farcaș, Ana-Daniela, `Social values and propaganda: theoretical perspectives of key concepts` publicat în *Revue internationale animation, territoires et pratiques socioculturelles*, No. 25 (2024): La propagande et ses masques de la vertu, online: <https://edition.uqam.ca/atps/article/view/2423>, publicat în 06 iulie 2024, accesat în 17 august 2025, ora 19:27, p. 7.

devenea proprietarul tuturor mijloacelor de producție, a terenurilor și clădirilor ce aparținuseră celor catalogați ca făcând parte din burghezie. Orice influență care ar fi putut încuraja vechea ordine socială și politică trebuia îndepărtată. Așadar, imersiunea statului în toate sectoarele de activitate, a fost necesară, acesta întinzându-și tentaculele până la a controla viața privată a cetățenilor. Perioada totalitară s-a remarcat prin utilizarea unui limbaj de lemn caracterizat prin expresii doctrinare specifice, uneori golite de sens, dar introduse în campaniile propagandistice, și regăsindu-se inclusiv în textele legislative. Limba de lemn, în această instanță, denotă, conform lui Sorin Antohi în introducerea cărții cercetătoarei Françoise Thom, „degradarea limbii sub acțiunea ideologiei”¹⁸, prin folosirea unor expresii fixe sau fraze cu caracter fix, din clasa clișeelelor, promovate de o autoritate (în acest caz Statul), „în mare măsură utilizate stereotip-dogmatic”, promovate intens, chiar dacă utilizatorii sau promotorii lor nu cunosc conținutul semantic al expresiilor¹⁹. Unul dintre scopurile pentru care propaganda comunistă a recurs puternic la terminologia doctrinară, vehiculând-o în mod repetat, a fost de a împiedica poporul să gândească liber, în afara tiparelor marxiste, impregnând masele (așa cum ne-o arată și Orwell în lucrările sale) cu inabilitatea de a-și imagina (de a putea gândi) o altă realitate. Îndoctrinarea făcută prin propagandă a avut efect și asupra intelectualilor. Aceia care nu s-au mulțumit pe programul partidului, neaderând la ideile vehiculate de partid sau criticându-l, au fost înlăturați. Ceilalți, momiți de idealurile utopice ale socialismului, au căzut pradă concepțiilor răspândite de propagandă, unii dintre ei devenind complici ai sistemului. După cum afirmă Wolton, „doctrina a cucerit cercul de intelectuali în căutare de speranță”. Ideea unei lumi eliberate de exploatare și nedreptate, dorințe firești, care au motivat oamenii de-a lungul secolelor în acțiunile lor, promisiunea unei lumi mai bune au fost ademenitoare pentru aceștia²⁰, ei însușindu-și vocabularul specific regimurilor totalitare din lucrările sovietice influente. Acești intelectuali cucerțiți de promisiunile socialiste au contribuit la elaborarea legislației perioadei comuniste în România.

Perioada considerată ca fiind cea mai restrictivă, punitivă și asupritoare pentru populația țării e cuprinsă între 1948 și 1989, perioadă în care „justiția a avut ca scop camuflarea și justificarea crimelor comise de sta-

18 Thom, Françoise, *Limba de lemn*, Ed. Humanitas, București, 2005, p. 21.

19 Slama-Cazacu, Tatiana, *apud* Thom, Françoise, *op. cit.*, p. 22.

20 Wolton, Thierry, *Negaționismul de stânga*, Ed. Humanitas, București, 2019, pp. 82-83.

tul totalitar”²¹. Dictatura a fost implementată și susținută prin toate actele constituționale, de după 1948 și până la revoluția din 1989²², după modelul sovietic. La denaturarea limbii au contribuit și alte instituții subordonate statului, prin intermediul cărora s-a implementat cenzura și controlul asupra poporului prin intermediul propagandei: Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor, Consiliul Culturii și Educației Socialiste, școlile de partid, editurile, secții ale partidului.²³

Corelarea *Constituției din 1948* cu ideologia marxistă poate fi observată încă de la început, în Art. 2 specificându-se faptul că Republica Populară Română s-a constituit datorită eforturilor poporului, „în frunte cu clasa muncitoare, împotriva fascismului, reacțiunii și imperialismului”²⁴. *Limba-jul Constituției* va permite abuzurile ce vor urma în numele Statului, care prin extensie se fac în folosul poporului, acestea urmând să afecteze mai multe sectoare ale economiei și societății. Prin acest act legislativ mijloacele de producție sunt trecute sub controlul statului, „ca bunuri ale întregului popor, sau ale organizațiilor cooperative sau particularilor”; bogățiile naturale ale țării, toate căile de transport, poșta, telefonul, telegraful, și radioul devin proprietatea statului, cu aceeași mențiune că sunt „bunuri comune ale poporului”, urmând ca modalitatea de trecere în proprietatea statului a acelor bunuri care încă se aflau în proprietatea particularilor să se facă prin cadru legislativ; sunt prevăzute viitoarele desproprietări, tot în numele poporului: „Pot fi făcute exproprieri pentru cauza de utilitate publică”, tot pe fundamente legale și în schimbul unor despăgubiri stabilite prin justiție, iar înființarea cooperativelor agricole proprietate a statului este trecută ca fiind o posibilitate în caz de necesitate „pentru a stimula ridicarea agriculturii”. Preluarea proprietăților private care constau în mijloace de producție sau bănci și societăți de asigurare de către stat este amintită la Art. 11. Textul este nuanțat, lasă să se înțeleagă că acest lucru va fi făcut doar „când interesul general cere”, fără a defini clar condițiile ce ar duce la confiscarea

21 Tismăneanu, Vladimir, Dobrințu, Dorin; Vasile, Cristian (Ed.), *Comisia Prezidențială Pentru Analiza Dictaturii Comuniste Din România: Raport final*, Ed. Humanitas, 2007, p. 30.

22 *Ibidem*, p. 29.

23 *Ibidem*, p. 30.

24 Marea Adunare Națională, *Constituția Republicii Populare Române din 1948*, votată și publicată în Monitorul Oficial nr. 87 bis/13 aprilie 1948, online: https://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htm_act_text?id=1574, accesat în 18 august 2025, ora 14:59.

proprietăților, dar ca o asigurare e trecut faptul că aceasta se va înfăptui „în condițiile prevăzute de lege”. Centralizarea va include și comerțul intern și extern, urmând a se constitui cooperative și întreprinderi comerciale de stat și particulare. La articolul anterior se menționează protecția statului pentru acele inițiative particulare ce urmăresc interesele generale, care interese nu sunt clar definite aici, lăsând loc la interpretări.

Se insistă mult în primele articole asupra importanței muncii, „factorul de bază al vieții economice”. Munca apare în mai multe ipostaze: ca datorie a fiecărui cetățean, ca drept organizat și reglementat de stat, muncitorii urmând să fie sprijiniți de stat „pentru a-i apăra împotriva exploatării și a ridica nivelul lor de trai”. Sunt menționate și alte aspecte conexe, cum ar fi dreptul la odihnă prin reglementarea orelor de muncă și concedii plătite, sau în domeniul sănătății publice, statul acordând asistență medicală și socială pentru accidente și cazurile de invaliditate survenite la locul de muncă.

Alte drepturi care sunt amintite: libertatea de conștiință și cea religioasă, dreptul de a fi ales prin vot universal, secret, egal și direct în organele reprezentative ale puterii; egalitatea dintre bărbat și femeie (inclusiv în sectorul economic- salariu egal cu al bărbatului „la muncă egală”), egalitate în fața legii a tuturor cetățenilor, pedepsirea discriminării pe bază de naționalitate sau rasă, asigurarea de servicii sanitare și de învățământ gratuit pentru toată lumea, garantarea libertății individuale, inviolabilitatea domiciliului, libertatea presei, a cuvântului, a întrunirilor, cortegiilor și manifestărilor, drept de asociere și organizare, drept de petiționare, de refugiu, garantarea secretului corespondenței, iar ca datorie e introdus serviciul militar obligatoriu pentru toți cetățenii. În privința stabilirii vinovăției cuiva, *Constituția* include precizarea că nimeni nu poate fi închis mai mult de 48 de ore fără un mandat sau fără autorizarea instanțelor judecătorești și nimeni nu poate fi pedepsit sau condamnat decât în baza autorizărilor instanțelor judecătorești.

Poporul este asigurat în mod repetat că totul se va face în interesul său și că el este cel ce deține adevărata putere: „În Republica Populară Română întreaga putere de stat emană de la popor și aparține poporului”, „Reprezentanții poporului în toate organele puterii de Stat sunt răspunzători în fața poporului și pot fi revocați prin voința alegătorilor”, „ca bunuri ale întregului popor”, „bunurile/bunurilor comune ale poporului”. Cea mai gravă vătămare ce poate fi adusă poporului este reprezentată de trădarea de patrie: „călcarea jurământului, trecerea în slujba dușmanului, aducerea de

prejudicii puterii militare a Statului, - constituie crima cea mai grava fata de popor si se pedepsește cu toata asprimea legii”²⁵.

Duplicitatea regimului e de netăgăduit dacă e să comparăm ceea ce spune Constituția cu ce s-a întâmplat de fapt în epocă. Deși valorile constituționale ce reies din drepturile și obligațiile amintite mai sus par a fi, la prima vedere, conforme cu o ideologie a dreptății, se poate vedea că libertățile și drepturile cetățenești încep a fi îngădite încă din *Constituție*. Valorile și libertățile vor exista la nivel declarativ, dar nu și în procesul de implementare al legii.

Libertatea de conștiință și cea religioasă sunt garantate de stat, dar sunt și îngădite încă de la început; confesiunile, congregațiile și comunitățile religioase sunt limitate prin condiția de a nu fi contrare Constituției, bunelor moravuri sau securității publice, iar activitatea lor este restrânsă prin anularea dreptului de a deschide și întreține instituții educaționale de interes general, școlile de pregătire a personalului confesional fiind trecute, la fel ca toate sectoarele, sub controlul statului, pierzându-și astfel, autonomia. Deși nu se specifică acest lucru în *Constituție*, biserica ortodoxă va ajunge să fie singura agreată, lucru făcut clar printr-o serie de măsuri legislative, cum e Legea Cultelor - aprobată în august 1948, în completarea actului constituțional. De asemenea, în perioada 1944-1948²⁶ au avut loc epurări politice în sânul Bisericii Ortodoxe, prin intermediul cărora au fost eliminați din funcții înalții prelați asociați de regim cu alte orientări politice, cum ar fi legionarismul fascismul. Aceștia au fost înlocuiți de persoane simpatizate de partid. Textul legislativ al *Constituției* stabilește caracterul autocefal și unitar al Bisericii Ortodoxe Române. Funcționarea și organizarea cultelor trece, de acum, sub controlul statului.

Deși proprietatea privată și dreptul la moștenire sunt recunoscute de lege, cea dintâi se va bucura de protecție specială doar dacă a fost dobândită prin muncă și economisire. Regimul a profitat de aceasta pentru a face exproprieri forțate tuturor cetățenilor pe care i-a trecut sub umbrela chiaburilor sau a burgheziei, clasa dușmană a omului muncii. Cauzele de utilitate amintite în *Constituție* ca stând la baza transformării proprietății private în proprietate de stat, nu sunt enumerate, neștiindu-se care sunt acestea. Acțiunile de exproprierie vor fi parte a abuzurilor încurajate de partid.

25 *Ibidem*.

26 Tismăneanu, Vladimir, Dobrinu, Dorin; Vasile, Cristian (Ed.), *op. cit.*, pp. 258-259.

Aceeași restrângere a drepturilor și libertăților prin terminologia utilizată în document este sesizabilă la articolele privind dreptul de asociere și organizare, condiționat de a nu fi împotriva ordinii constituționale și de adăugarea unei completări prin care asociațiile cu caracter antide-mocratic sau fascist sunt interzise și pedepsite prin lege. Printre abuzurile comunismului se află arestarea și pedepsirea celor bănuși că ar avea alte orientări ideologice, urmărindu-se suprimarea oricărei critici aduse regimului, astfel orice idee ce nu se alinia cu ideologia de partid era considerată antidemocratică.

Secretul corespondenței putea fi violat după același model, fiind delimitat de trei excepții: starea de asediu, instrucția penală și mobilizarea. Treptat, și celelalte drepturi sau libertăți stipulate în cuprinsul *Constituției* vor fi încălcate, prin justificarea oferită de textele legislative aprobate fără știrea cetățenilor.

În ceea ce privește vocabularul utilizat, sintaxa și stilul textului constituțional, remarcăm o serie de elemente specifice limbii de lemn, așa cum sunt ele menționate de Thom. Considerăm însă, că în textul analizat, deși se înscrie în practica și uzanțele limbii de lemn, pot fi identificate două tipologii ale acesteia: un nivel caracteristic domeniului legislativ, care include denumiri ale funcțiilor, pedepselor, numelor de instituții, drepturilor, libertăților, obligațiilor etc, dar lipsă de claritate (nu se știe ce include acea „protecție specială” de care se bucură proprietatea particulară obținută prin muncă sau „protecția deosebită” de care beneficiază mamele și copiii până la împlinirea vârstei de 18 ani²⁷) și un al doilea nivel, marcat de elemente desprinse din ideologia marxistă: utilizarea unor termeni specifici, cu ar fi apelul la popor și la proletariat; stabilirea a două tabere opuse: cea a cetățenilor cu aceeași linie de gândire pe care o are regimul și cea a „dușmanilor”, a elementelor „antidemocratice”, în care poate fi inclusă orice persoană ce nu e de acord cu planurile de creare a „omului nou” sau de schimbare a societății așa cum e încurajată de partid; lipsa clarității unor termeni, care pot fi interpretați arbitrar, în funcție de persoana care aplică legea – termeni precum „antidemocratic”, „trădare de patrie”, „contra ordinii democratice stabilită”; prezența unor termeni de umplutură, care nu aduc un plus de elocvență sau de cunoaștere în parcurgerea legii: amintirea luptei duse de popor și de

27 Marea Adunare Națională, *Constituția Republicii Populare Române din 1948*, votată și publicată în Monitorul Oficial nr. 87 bis/13 aprilie 1948, online: https://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htm_act_text?id=1574, accesat în 18 august 2025, ora 18:32.

clasa muncitoare, introducerea muncii printre datoriile cetățeanului, prin aceasta dorindu-se crearea unei conștiințe de clase, menționarea sprijinului acordat de stat pentru apărarea muncitorilor „împotriva exploatării și a ridică nivelul lor de trai”²⁸ (expresii-clișeu în discursul socialist).

O serie de trăsături sunt caracteristice ambelor niveluri ale limbii de lemn, atât celui legislativ, cât și celui ideologic: stilul rigid, fix al textului, care se păstrează la fel pentru tot publicul, indiferent de caracteristicile grupului receptor (alegerea unui astfel de stil poate fi datorată și dorinței de a păstra caracterul obiectiv al textului, care se adresează tuturor grupurilor); monotonia discursivă datorată utilizării repetate, abuzive, e a aceluiași expresii, cuvinte sau forme gramaticale, dar și prin lipsa imaginației; substantivarea – utilizarea cu precădere a substantivelor și construcțiilor nominale; modul imperativ și construcțiile impersonale – utilizarea timpurilor verbale care denotă urgența, obligativitatea sau îndemnul: formele de prezent simplu domină, fiind completate de construcții impersonale de tipul „se vor stabili modalitățile”, „se pedepsește de lege”.

Concluzie

Așa cum limbajul comun este maleabil, în continuă schimbare, asupra sa punându-și amprenta mentalitatea sau ideologia unei epoci care prin utilizare repetată sau prin propagandă pot introduce valori noi sau schimbări în scala de valori existentă la un moment dat, și limbajul dreptului (cel constituțional) suferă de aceleași influențe.

Articolul abordează două momente de turnură în vocabularul legislativ, și anume perioada formării limbii - când demersul cărturarilor sau al domnitorilor a fost influențat de ideile antice, slave, austriece, contractualiste și iluministe (franceze și engleze) și perioada adaptării limbajului juridic la ideologia marxistă în perioada comunistă din România. Analiza evidențiază existența unui limbaj de lemn constituțional orientat pe două nivele: unul ce ține de domeniul juridic și al doilea ce ține de tipul de ideologie adoptat. În prima parte a articolului pot fi observate influențele mai multor epoci sintetizate în Iluminism (apelul la rațiune, la educație ca fiind

28 Marea Adunare Națională, *Constituția Republicii Populare Române din 1948*, votată și publicată în Monitorul Oficial nr. 87 bis/13 aprilie 1948, online: https://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htm_act_text?id=1574, accesat în 18 august 2025, ora 18:55.

cele ce garantează evoluția ființei umane, drepturile și libertățile specifice liberalismului clasic - egalitatea tuturor oamenilor, dreptul la libertate și proprietate privată, la judecată dreaptă etc.) ca valori universale; limbajului juridic din Principatul României se adaugă un alt element ce ține de specificul național, de mentalitatea de grup sau de ideologia definitorie pentru români: modelul liturgic, cel al pildelor din Biblie, cu apelul la Divinitate ca element ce justifică/legitimează actul constituțional – un alt tip de limbă de lemn, bazată pe alte valori și clișee, dar necesar pentru înțelegerea mai bună a textului de către publicul majoritar lipsit de educație formală. Atât Iluminismul, cât și modelul liturgic țin de nivelul ideologic existent în epocă în spațiul geografic al României.

Partea a doua tratează constituția comunistă cu influențe din doctrina marxistă și din spațiul sovietic, care a constituit modelul după care s-a realizat implementarea regimului comunist în România. Și în limbajul juridic al *Constituției din 1948* sunt prezente cele două niveluri ale limbii de lemn: juridic și ideologic. În plus, apare un dualism specific sistemelor de guvernare totalitare, în care libertățile și drepturile cetățenilor sunt limitate sau chiar încălcate pe considerente ideologice, chiar în textul constituțional. Acestea sunt motivate în cuprinsul legii prin apeluri repetate la puterea poporului, care, de jure, este cel ce guvernează prin actul constituțional al votului, prin aceasta dându-se impresia de libertate și corectitudine. De facto, poporul nu este cel ce hotărăște, el nu deține nicio putere, aceasta fiind apanajul elitelor aflate la conducerea Partidului Comunist. Dualitatea apare în lipsa libertății de conștiință la nivelul legiuitorului, când acesta urmărește să înșele vigilența majorității. Încălcarea valorilor constituționale se face în acest caz cu suportul legii, iar majorității îi va fi limitată libertatea de conștiință prin folosirea tipului de limbă de lemn ce permite dedublarea valorilor în cadrul aceluiași text.

În ambele contexte comunicarea, nu se rezumă la a transmite conținutul ideologic și legislativ obiectiv (fapte, concepte raționale sau științifice), ci face apel la partea subiectivă, emoțională a publicului (prin încercările de persuadare sau de a legitima anumite acțiuni pe considerente spirituale).

Bibliografie:

- * BERINDEI, Dan, *Revoluția română de la 1848-1849*, Ed. Enciclopedică, București, 1998

- ✦ Comités de Constitution & de Révision, *PROJET DE CONSTITUTION FRANÇAISE présenté à l'Assemblée Nationale par les Comités de Constitution & de Révision. Déclaration des droits de l'homme et du citoyen*, L'Imprimerie Nationale, Paris, 1791
- ✦ FARCAȘ, Ana-Daniela, 'Social values and propaganda: theoretical perspectives of key concepts' publicat în *Revue internationale animation, territoires et pratiques socioculturelles*, No. 25 (2024): La propagande et ses masques de la vertu, online: <https://edition.uqam.ca/atps/article/view/2423>, ISSN: 1923-8541, Université du Québec à Montréal, Département de communication sociale et publique
- ✦ Marea Adunare Națională, *Constituția Republicii Populare Române din 1948*, votată și publicată în Monitorul Oficial nr. 87 bis/13 aprilie 1948, online: https://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htp_act_text?id=1574
- ✦ THOM, Françoise, *Limba de lemn*, Ed. Humanitas, București, 2005
- ✦ HITCHINS, Keith, *Românii, 1774-1866*, Ed. Humanitas, București, 2023
- ✦ SATOMIR, Ioan, *Nașterea Constituției: limbaj și drept în Principate, până la 1866*, Ed. Nemira, București, 2004
- ✦ WOLTON, Thierry, *Negaționismul de stânga*, Ed. Humanitas, București, 2019